

servei de la nostra cultura, en un món que ja anava cap a la internacionalització. A partir de la comparació amb les idees del teòric israelià, Lo Giudice conclou el caràcter d'avançat de l'intel·lectual mallorquí: «Estelrich publicó sus reflexiones sesenta y siete años antes que Even-Zohar y unos cuarenta años antes de que se empezara a hablar de historia de la cultura en el mundo académico anglosajón» (p. 137).

En resum, *Joan Estelrich. Entre la vida y los libros* compleix un doble objectiu: per un costat, serveix per donar a conèixer l'obra magna d'un personatge complex i aprofundir-hi, amb llums i ombres; i, per altra part, és una eina per a la internacionalització de la figura de Joan Estelrich i, per tant, també per al coneixement de la cultura catalana més enllà de les nostres fronteres. Així, bona part del que es diu de Joan Estelrich i de la seva obra es pot aplicar també, en la mesura de les seves dimensions, al treball de recerca que ens ha presentat Ivan Lo Giudice.

Pere ROSSELLÓ BOVER
Universitat de les Illes Balears

LÓPEZ CASASNOVAS, Joan F. (2023): *Jo vull el vol dels falcons. Articles lingüístics (1975-2022)*. Palma / Maó: Conselleria de Fons Europeus, Universitat i Cultura / Institut Menorquí d'Estudis, 280 p.

Als «Mots d'entrada» que encapçalen el volum *Intervencions* (El Far, 2002), en justificar la procedència dels textos que el componen, treballs tots ells d'una certa extensió —conferències, ponències...—, l'autor, Joan F. López Casasnovas, afirma el següent: «he refusat de seleccionar articles de premsa. Potser una altra vegada, si hom en considerava l'oportunitat». L'ocasió, però, no es va acabar donant en vida d'aquest intel·lectual polifacètic. *Jo vull el vol dels falcons. Articles lingüístics (1975-2022)* va sortir publicat el juliol de 2023, un any després del traspàs de l'autor. La presentació d'aquest volum, en el marc de la Jornada d'Estudi i d'Homenatge que l'Institut Menorquí d'Estudis va celebrar al voltant de la seva figura, esdevenia, a més d'un reconeixement explícit per part de la primera institució acadèmica de l'illa i de l'ara extinta Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears, impulsors de l'edició, un acte de justícia.

Joan F. López va ser un personatge polièdric: polític, filòleg, docent, estudiós i coneador de la literatura popular, editor, historiador de la literatura, poeta... Els articles d'opinió suposaren l'àmbit en què va poder desenvolupar tots aquests caires alhora. En les distàncies curtes, el nostre autor esdevenia un intel·lectual camusianament *engagé*, l'animal polític aristotèlic compromès amb la cosa pública i, alhora, un escriptor a la recerca constant del lector, a qui convidava a pensar de manera compartida. En aquest àmbit, la seva va ser una producció pròdiga, centrada en uns interessos que es podrien resumir en la tríada història, política i llengua. Fins ara, però, cap volum havia traslladat al format de llibre aquests microassajos d'actualitat, amb tot el que una maniobra com aquesta suposa de cara a la fixació i a la transcendència d'uns textos nascuts per a tenir, inicialment, una vida efímera, lligada a l'actualitat dels mitjans en què aparegueren publicats. *Jo vull el vol dels falcons* s'afegeix, pòstumament, a un corpus format per quatre volums poètics —*Galops i glops* (1980) i *Tiranya al vespre* (1988), signats amb el pseudònim Pere Xerxa; *De sol a sol* (1999) i *Caragols dels jorns* (2014), encapçalats per l'ortònim de l'autor— i el ja citat recull assagístic *Intervencions*.

Com indica el subtítol del volum, la temàtica dels textos que conformen el recull és la llengua, entesa en un sentit ampli. El títol, com descobrirà el lector a partir dels versos d'una glosa citada en un dels articles del llibre, ens en mostra el caràcter reivindicatiu: el vol dels falcons esdevé una metàfora en què Joan F. López reivindica per a la llengua catalana l'absoluta normalitat, la qual cosa implica poder-la emprar sense cap mena de limitació en els àmbits formals i cultes. Encara, avui, moltes són les veus que, en contraposició a aquesta voluntat, voldrien veure-la volant baix, reduïda als usos casolans i familiars.

Jo vull el vol dels falcons recull cent vuit articles. El llibre s'inicia amb una protocolària presentació de Beatriu Defior, darrera directora general de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears, i

una «Nota editorial» de Gemma Ferrer, curadora del volum, en què, per començar, situa el lector en el vessant periodístic de Joan F. López: «més de quatre dècades d'activitat» al voltant d'un gènere, a mig camí del periodisme i l'assaig, que té com a punt de partida l'actualitat del moment, però que vol anar més enllà. Tot i que són, per definició, puntuals i circumstancials, la producció de l'autor transcendeix aquesta limitació, com demostra el fet que els articles del volum «continuen essent plenament vigents avui dia». A continuació, Ferrer detalla les característiques dels articles recollits. L'aspecte més destacable n'és la procedència: «no partim dels textos apareguts en premsa, sinó dels materials personals de l'autor», la qual cosa explica que, amb l'excepció d'un treball, de 1975, la resta pertanguin a un període que s'inicia un cop encetada la dècada dels anys noranta del segle passat, quan es generalitzà l'ús del processador informàtic de textos i, amb ell, l'emmagatzematge digital. No haver pogut fer una feina de buidatge de les hemeroteques —limitada pel temps de què es disposava per preparar l'obra— queda compensat per la publicació d'alguns textos inèdits, que romanien al disc dur de l'ordinador de l'autor. Un aspecte gens trivial, que detalla Ferrer tot seguit, és on van ser publicats els textos. Les fonts són variades, des de diferents punts de vista: hi ha mitjans illencs (*Menorca*) i de fora (*Última Hora*), diaris (*DBalears*) i setmanaris (*Cap de Ponent*, *El Iris*), publicacions de pagament (*Sa Revista Insular*) i revistes gratuïtes (*Útil*, *Ciudadella de franc*). Ideològicament, fins i tot, el contrast és evident: Joan F. López publicà, per exemple, a *El Mundo / El día de Baleares*, capçalera escorada a la dreta del conservadorisme espanyolista —en què la seva era, per tant, una veu allunyada de la línia editorial del mitjà— i a *Jornada*, diari cooperatiu que tenia com a àmbit de difusió explícit els Països Catalans, amb una línia ideològica radicalment oposada. Finalment, Ferrer justifica la distribució dels textos seleccionats en tres grans blocs temàtics, en funció de la temàtica tractada.

Després de la «Nota editorial» i abans de donar pas a «aquesta mostra representativa dels articles que tenen la llengua com a eix vertebrador», *Jo vull el vol dels falcons* reproduceix el «Perfil biogràfic de Joan F. López Casanovas (1952-2022)», que Pere Gomila i Josefina Salord havien publicat uns mesos abans a la secció de necrologies de la revista *Estudis Romànics* (vol. 45: 619-624). El text, sintètic i complet alhora, esdevé imprescindible —tant si López és conegut o no per part del lector—, abans de començar la lectura dels articles, ja que ens situa l'autor i l'obra en el context espacial i temporal en què es va produir.

El primer bloc temàtic del llibre, «Llengua, cultura i identitat», està format per divuit textos —és el més curt del recull— que «reflexionen entorn del paper de la llengua com a configuradora d'una identitat col·lectiva». La lectura unitària d'aquests articles ens permet debanar un discurs identitari que es basa en tres idees fonamentals. En primer lloc, pel que fa a la filiació, Joan López reivindica la catalanitat cultural de l'illa, la qual té com a vehicle d'expressió i, per tant, com a tret essencialment idiosincràtic, la llengua catalana. López parteix d'una concepció de poble (o nació) que té un triple vessant: territori, política i cultura. Els tres ingredients en conformen la identitat, la qual s'expressa a través de la llengua. En el cas de l'illa de Menorca, aquesta és la catalana. En aquest sentit, s'ha d'entendre la reivindicació que fa del caràcter nacional de la festa de Sant Antoni, el 17 de gener, que commemora la incorporació de l'illa «a la nació o nissaga dels que ens expressam i ens comunicam al món en llengua catalana» (p. 46). En aquesta concepció, la llengua és un element clau a l'hora de construir una identitat col·lectiva, ja que els mots esdevenen «símbols, dipòsit de significats simbòlics que són compartits per tot un poble o nació» (p. 29). En segon lloc, trobam una constant reivindicació de la cultura popular, de base eminentment oral, com és el cas de la glosa, poesia improvisada: «l'amor a les paraules és el punt de partida de qualsevol filòleg, i, com a poetes naturals, els glosadors —qui en dubta?— són filòlegs que ens reconcilien amb l'idioma» (p. 65). La literatura popular és aquella amb què la llengua demostra la seva vitalitat, ja que és «un fet cultural viu, lligat a la riquesa i vitalitat en l'ús de l'idioma propi del poble, el català de Menorca» (p. 67). Finalment, en tercer lloc, Joan F. López avisa del perill que suposen les identitats col·lectives fortes respecte de la diversitat cultural i lingüística. En el cas illenc, n'hi ha una —representada per un estat nació que s'identifica amb una sola llengua i cultura— que treballa per «desactivar la catalanitat radical del poble de Menorca». És evident que aquesta amenaça es pot extrapolar a la resta de territoris que conformen els Països Catalans. Cal apuntar, finalment, que Joan F. López concep els eixos

social i cultural com a dues cares d'una mateixa moneda i recorda, en un moment en què més d'un moviment polític no sembla tenir-ho prou clar, que «conscients que el país són les persones i que la nació és la gent, les esquerres —si més no les esquerres— mai no haurien de fer servir la preocupació social com a pretext per frenar els avenços cap a la sobirania» (p. 47). No hi manquen, en aquesta primera part del llibre, referències a intel·lectuals menorquins que han contribuït a la defensa intel·lectual de la catalanitat illenca, com Josep Miquel Guàrdia o Josep Salord i Farnés.

El segon bloc d'articles, agombolats a recer del subtítol «Sociolingüística i planificació lingüística», és el més extens del volum. Format per quaranta-sis textos, «s'ocupa de la situació social de la llengua i dels vaivens polítics i legislatius que l'han afectada al llarg de les últimes dècades» (p. 14). Ho fa des d'un enfocament teòric que beu de la sociolingüística del conflicte i de l'ecologisme lingüístic. En aquests textos no només se centra en la realitat illenca, sinó que hi trobam referències constants a allò que passa a la resta de la catalanofonia. En primer lloc, hi ha una sèrie d'articles en què l'autor se centra en aspectes relacionats amb el conflicte lingüístic i els processos de substitució o glotofàgia. En aquest context, potser el fenomen de contacte de llengües més comú és el del bilingüisme social, que Joan F. López tracta en més d'un article, no només per caracteritzar la situació en què es troba la llengua catalana a les Illes sinó per a abordar-ne els usos ideològics que deriven d'aquesta situació, que l'autor interpreta a partir de la mitificació del bilingüisme teoritzada per Lluís Vicent Aracil, tot i que n'actualitza el marc conceptual per acabar parlant del bilingüisme *cordial* que propugnen algunes formacions polítiques en els nostres dies o del que ell anomena bilingüisme *fallaç*: «Que què és aquesta mena de bilingüisme? Idò miri: cosa així com que jo he de ser bilingüe perquè vostè pugui continuar aferrat al seu monolingüisme» (p. 111).

També, en els articles d'aquest bloc, trobam referències a les diferents etapes que caracteritzen els processos de substitució lingüística. A més del bilingüisme social, Joan F. López aborda la pèrdua de la transmissió intergeneracional o la minorització lingüística. Pel que fa a aquest darrer procés, caracteritzat per la pèrdua d'àmbits d'ús i de parlants que experimenta una llengua —perquè es troba en una situació de conflicte amb una altra—, l'autor en denuncia les causes externes, bàsicament l'existència d'uns estats que hi van a la contra, amb mesures com la imposició legal de la llengua castellana, però també les internes. Així, parla de les actituds, dels valors i de les normes d'ús lingüístiques dels parlants, que es concreten en els prejudicis, en el xovinisme i en l'autoodi. Pel que fa a les actituds, López també posa l'èmfasi en el secessionisme lingüístic —irònicament els anomena «independentistes lingüístics»—, un fenomen viu a les Illes que l'autor no es cansa de denunciar, en un intent de contraposar la seva veu a la dels altaveus mediàtics, que ajuden a propagar aquesta mena de discursos d'odi —no oblidem que, d'acord amb Jesús Tuson, els prejudicis lingüístics són de naturalesa racista—, ni que sigui fent ús d'un fenomen tan actual com la *postveritat*. En aquest sentit, l'autor afirma que «no importa gens que tot açò sigui una gran mentida. El poder ho sap: la *veritat* s'identifica amb *allò que vull que sigui veritat*» (p. 169).

En segon lloc, dins aquest bloc trobam una sèrie d'articles que tracten aspectes relacionats amb la política i amb la planificació lingüística. Així, se centra, per exemple, en la manera en què els estats gestionen la diversitat lingüística i cultural que hi ha dins les seves fronteres. En un món en què hi ha moltes més llengües que no pas estats, Joan F. López denuncia que Espanya imiti el model monolingüe francès en aquest àmbit. En el cas d'una llengua minoritzada —el català—, la planificació del corpus i de l'estatus és crucial per a garantir-ne la normalitat i, per tant, la continuïtat. Així, l'autor dedica alguns dels articles a la normalització lingüística —i a la manca d'aquest procés— i a l'estandardització, és a dir, a la necessitat de disposar d'una varietat codificada i implementada «com la que té qualsevol llengua normal de cultura i la possibilitat d'adoptar diferents solucions, quan la mateixa llengua ofereix, segons les seves varietats de parla, distintes alternatives que, tanmateix, no s'exclouen» (p. 72). Defensa, evidentment, la naturalesa composicional i polimorfa de l'estàndard de la llengua catalana, elaborat per l'IEC. Aquí també hi és crucial la reivindicació que fa de la unitat i, sobretot, de la integritat del català, per exemple en el text en què apareix el vers de la glosa que dona nom al volum. També es parla de l'oficialitat toponímica —la situació anòmala de la forma *Maó* el va preocupar especialment, amb raó—

i dels requisits lingüístics dels treballadors de l'administració pública, sobretot a la sanitat i a la justícia, àmbits en què s'han generat de manera cíclica polèmiques al voltant de la seva condició de mèrit o requisit laboral. Aquests aspectes es poden relacionar amb els drets lingüístics, especialment dels catalanoparlants, que també tracta l'autor, tot arribant a la conclusió que els catalanoparlants són una mena de ciutadans de segona. Amb relació a la legislació lingüística, l'autor aprofita per abordar el concepte de llengua pròpia i refuta la idea, fomentada per sectors contraris a la normalització, que a Menorca n'hi hagi més d'una. De manera ben argumentada, demostra per quin motiu el castellà no l'és. Finalment, respecte de l'extensió de l'ús, Joan F. López s'interessa en més d'una ocasió per la presència de la llengua catalana en el sistema educatiu.

Finalment, en aquest segon bloc tracta aspectes relacionats amb la demolingüística, amb referències als fluxos migratoris recents, que han condicionat de manera evident l'estatus del català als territoris en què és llengua pròpia. Joan F. López, en una situació que ens pot recordar la del dilema que planteja un bòtil ple d'aigua fins a la meitat, es mostra escèpticament optimista, tot i que «el perill hi és i fora estúpid ignorar-ho» (p. 79), davant d'una realitat en què, gràcies al sistema educatiu, ha augmentat el nivell de competència lingüística de la població alhora que estan minvant els usos amb què s'hauria de fer evident aquesta capacitat productiva de parlar i escriure en la llengua del territori. El segon bloc d'articles gairebé es tanca amb «Unes quantes precisions lingüístiques», dividit en tres parts, publicat el 2021, que esdevé una mena de promptuari dels aspectes lingüístics tractats en aquesta part del llibre.

El tercer bloc d'articles de *Jo vull el vol dels falcons* està format per quaranta-quatre textos, agrupats sota el subtítol «La llengua viva». Estilísticament, són els més rics del recull, aquells en què l'autor posa en pràctica la importància que, en la primera part del llibre, havia donat a la cultura popular, a la llengua viva. En aquests «textos en què la llengua és objecte d'estudi per si mateixa» (p.14) predomina un to més distès, més juganer fins i tot, en què l'autor espren amb mestratge els recursos literaris. Esdevingut un autèntic «pescador de mots», cal destacar l'interès de l'autor en aquesta part de l'obra —sobretot, però no només— pel lèxic. Aquest bloc s'inicia amb un text molt singular, que es troba aïllat de la resta que conforma el volum. És el més antic de tots, de 1975. Es tracta de l'article «Una cala en el parlar mariner de Menorca», amb què l'autor va guanyar el IV Premi Mateu Seguí Puntas de periodisme. Hi trobam, però, una manera de fer que es reprendrà vint anys després: l'interès pel lèxic del català parlat a l'illa. En aquesta ocasió, López debana un relat a partir de paraules i expressions emprades per la gent de la mar en el seu quefer diari.

Els quaranta-tres textos que segueixen tracten una varietat ingent d'aspectes relacionats amb la llengua. Les curolles de Joan F. López són moltes. Per començar, no hi manquen els topònims, als quals dedica articles monogràfics. Així, proposa una etimologia i, a partir d'ella, la grafia amb què s'hauria d'escriure la forma *sa Cetària*, o corregeix la seva posició respecte de l'origen de *cala en Turqueta*, ja que en el passat havia defensat una posició que ha acabat considerant poc fonamentada. No només ho reconeix, sinó que aprofita per fer una reflexió força actual: «en la toponímia popular hi sol haver molt de mite. Vegeu, si no, el que proposava que *Lisboa* l'havia fundada Ulisses, que *Barcelona* deriva del parent d'Aníbal Amílcar Barca, o que *Maó* rep el nom del general cartaginès *Magone*» (p. 190). L'ortografia i etimologia de *Mongofra* o la presència del topònim *Les Menorques*, al Baix Cinca, l'etimologia popular del qual es relaciona amb l'illa malgrat el seu origen àrab (*Avinorca*), són també tractades per l'autor en sengles articles.

Tot i que, de manera puntual, pot centrar-se en aspectes relacionats amb la fonètica —explica, per exemple, l'origen recent («degué esdevenir-se a la nostra illa al llarg del segle XIX», p. 183) d'una isoglossa que divideix Menorca «entre el llevant i el ponent. Es tracta de la pronunciació de les *e* tòniques o accentuades (*vela, ceba, estret, creu...*): neutres (aprox. “fosques”) des des Migjorn Gran fins a Ciutadella; obertes des des Castell fins as Mercadal» (p. 183)— o deixar-se endur per una reflexió sobre els usos de la metàfora («una eina fonamental en la construcció del llenguatge, procediment de l'arquitectura sensorial de la imaginació», p. 200), els protagonistes gairebé absoluts d'aquesta tercera part del recull són les paraules —i, amb elles, les parèmies—, especialment aquelles que conformen el *rallar en pla*, és a dir, el registre col·loquial de la llengua catalana que es parla a Menorca.

El pretext que l'empeny a parlar-ne, moltes vegades, no deixa de ser trivial. Així i tot, és bo de fer trobar-hi connexions amb l'actualitat, tot i que aquestes poden ser força indirectes. Per exemple, l'època de l'any pot justificar-ne la temàtica. Així, l'avaluació al final del curs escolar el porta a parlar de l'etimologia i usos del mot *bovejar*, mentre que l'inici de les activitats lectives és aprofitat per abordar el vocabulari relacionat amb l'àmbit educatiu (*aula, xoc...*). L'arribada dels mesos centrals de l'estiu, en què les poblacions de l'illa celebren les festes patronals, és una bona ocasió per parlar de les paraules que fan la festa. L'agost, concretament, li permet d'escriure una sèrie de textos en què, a partir de vocabulari específic i de parèmies que hi tenen a veure, teixeix relats vinculats amb aquesta època de l'any. L'arribada de Nadal, en canvi, és aprofitada per reflexionar al voltant del consumisme a partir de les formes *regals* i *regalims*. En canvi, l'actualitat del moment és l'excusa per meditar sobre el significat i l'etimologia dels mots *espoli* i *escàndol*, mentre que, d'altra banda, una notícia el «motiva a cercar equivalències entre els noms científics i els populars de les malalties» (p. 263).

Un número considerable d'articles pasturen pels camps semàntics. Així, Joan F. López aborda els noms d'animals que es repeteixen en espècimens terrestres i marins (*vaca, aranya, gall...*), se centra en alguns ictiònims (a partir del *Catálogo de los peces de Menorca*, publicat el 1930 per Jaume Ferrer Aledo) o s'interessa pel vocabulari relacionat amb el món dels infants (*babu, papa...*), l'ofici tradicional dels sabaters (que el porta a fer més d'una evocació de la infantesa de l'autor), alguns fenòmens meteorològics (*mànegues, remolins, caps de fibló...*), el lèxic mariner amb què hom es refereix a la calma o el lèxic del futbol, en aquesta ocasió a partir del terme *engospar*, recuperat en el món de les transmissions radiofòniques per Màrius Serra i Joaquim M. Puyal.

En altres ocasions, els pretexts són variats: la lletra de la cançó «Mira al cel i escolta es vent» li permet parlar d'adequació, dels articles determinats, de lèxic i de semàntica; un llibre publicat per Pau Faner, *El cant de l'alosa*, el mena a comentar algunes paraules que l'escriptor ciutadellenc hi fa servir (*llambre, mauro...*); els set anys que va durar la dominació francesa de l'illa de Menorca, al segle XVIII, són el punt de partida d'un comentari respecte dels escadussers gallicismes que van deixar en el català illenc (fer el *rendivú, sacardiu*). El resultat, com hem dit, és pròdig. El lector hi pot trobar, també, vocabulari relacionat amb l'ètim *MATER*, propostes amb què evitar l'ús d'alguns barbarismes (**bono, *vale*), locucions verbals que, per interferència del castellà, fan servir el verb donar en tot de les formes genuïnes (*fer por, fer ganes de plorar...*), una reflexió sobre alguns mots que s'empren en l'àmbit polític (*oficial, cooficial, proactivitat...*), l'exposició dels usos del mot *català* a l'Alguer o una enumeració de parèmies poc correctes políticament. També, explica com s'han d'anomenar els edificis pairals a Menorca (amb l'apòcope de *casa*, en tost de la forma *palau*), quines diferències semàntiques hi ha entre *feina* i *treball*, l'origen i usos de *ferro, fusta* i *llenya*, o fa un breu apunt sobre la revisió que, al diccionari de l'IEC, s'ha fet de la veu *matrimoni* per tal d'adaptar-la a la realitat. A vegades, els articles se centren en algun mot concret, a partir del qual hi ha un comentari etimològic i una exposició respecte dels usos o de les paraules i expressions que s'hi relacionen. És el cas del verb *baratar* —també emprat al País Valencià—, del deònim *campana* (i de l'expressió *fer campana*), dels substantius *arruix* (vinculat a la infantesa de l'autor) i *verí*, de la locució *cardar sa llana negra* o del renom *les Xeriques*. En aquest darrer cas, l'autor ens recorda que «per encertar en una etimologia s'ha d'anar amb peus de plom, a poc a poc i amb bones, sense descartar res» (p. 270).

Arribats a aquest punt de la ressenya, no és sobrer recordar que els articles d'opinió romanen a mig camí del periodisme i de la literatura. Són, per dir-ho amb un terme que proposa Antoni Maestre, de la Universitat d'Alacant, *microassajos d'actualitat*. Joan F. López pertany a la nissaga encetada per Michel de Montaigne, aquella que, en la tradició catalana, ha donat noms essencials com Josep Pla o Joan Fuster. No som davant d'un recull d'articles de divulgació acadèmica, tot i que aquesta, indirectament, hi és. Allò que interessa l'autor és plantejar al lector uns temes al voltant dels quals reflexionar conjuntament. I fer-ho d'una manera estèticament agradable, literària.

Així, no s'ha de perdre la perspectiva respecte del fet que és evident que els textos d'aquest volum són importants per allò que s'hi diu, però també pel *com*. Sempre a la recerca de treballar la funció poètica del llenguatge, la prosa de Joan F. López esdevé molt personal. D'entre els elements que la carac-

teritzen, caldria destacar, d'una banda, l'ús habitual que l'autor fa de figures retòriques habituals del llenguatge poètic; de l'altra, la «voluntat d'incorporar elements propis de la llengua col·loquial, sobretot lèxics, [que] es conjumina amb l'ús d'un català perfectament adequat a tot el domini lingüístic» (p. 14), com destaca Gemma Ferrer a la «Nota editorial» del llibre. I, tot plegat, amanit per l'ús d'una ironia molt britànica. Estilísticament, ens trobam davant d'un adob que permet, a una sèrie de temàtiques acadèmiques, créixer fora del seu hàbitat natural per arribar, de manera efectiva, a un lector no especialitzat que agrairà la publicació d'aquest volum.

Ismael PELEGRÍ I PONS
Institut Menorquí d'Estudis

MARTÍ FONT, Jordi (2024): *Joan Salvat-Papasseit, Poeta amb majúscula*. Tarragona-Marçà / Barcelona: Lo Diable Gros / Godall Edicions, 248 p.

La *Revista de Poesia* va dedicar el número 5-6, aparegut el novembre de 1925, a la figura de Joan Salvat-Papasseit amb motiu d'haver-se publicat el seu llibre pòstum, *Ossa menor*, i també com a punt culminant de l'homenatge que li havien retut el grup dels Amics de la Poesia. Agustí Esclasans, en un dels articles que formaven part del monogràfic, «El fruit de l'Avantguardisme», es lamentava de la inacessibilitat per al públic de l'obra del poeta barceloní, mancada de reedicions: «on és el nostre editor normal que s'atreveix a publicar les *Obres completes* de Joan Salvat-Papasseit?» (p. 206). Efectivament, Salvat havia mort feia poc temps, el 7 d'agost de 1924, i cap dels reculls que va donar a conèixer en vida, malgrat els curts tiratges de què van ser objecte (amb l'excepció de *La gesta dels estels*, que va veure la llum a les prestigioses Publicacions de la Revista, fundades per Josep M. López-Picó), va gaudir d'una segona edició. Si bé el nom de Salvat fou present a diverses antologies de poesia, siguin d'autor —*J. Salvat-Papasseit* (1938), a càrrec de Josep Janés i Olivé—; o bé generals, que inclouen altres poetes —*Antologia General de la Poesia Catalana* (1936), de Martí de Riquer, Josep M. Miquel i Vergés, i Joan Teixidor; *La poesia catalana. Contemporanis* (1947), de Fernando Gutiérrez; o *Antologia de la poesia catalana (1900-1950)* (1951), de Joan Triadú—, no serà fins al 1962 quan es farà realitat la petició d'Esclasans; han hagut de transcórrer gairebé quatre dècades. Efectivament, aquest any, en plena eclosió del moviment politicocultural que serà conegut com a Realisme Històric, es va publicar *Poesies*, que conté els sis aplecs de Salvat: *Poemes en ondes hertzianes* (1919), *L'irradiador del port i les gavines* (1921), *Les conspiracions* (1922), *La gesta dels estels* (1922), *La rosa als llavis* (1923) i *Ossa menor* (1925). Els reculls anaven precedits d'un estudi biogràfic de Tomàs Garcés, un dels amics de joventut de Salvat i, al mateix temps, un dels responsables en la construcció d'una imatge idealitzada del poeta amb una sèrie de trets que seran recurrents en la bibliografia posterior: la desaparició a inicis d'una carrera prometedora, el vitalisme, la ingenuïtat, l'optimisme davant la mort, la puresa, la sinceritat o la creació d'una imatge poètica reeixida, especialment pel que fa referència al món mariner; i d'un llarg estudi reivindicatiu de Joan Fuster al qual, més endavant, farem referència. El volum es completava amb unes il·lustracions de Josep Guinovart i una nota final de Joan Sales sobre la transcripció dels textos. El tiratge de *Poesies* va ser molt curt: només 116 exemplars.

Al llarg dels anys setanta es van realitzar dues noves edicions de la poesia de Salvat: la primera, una de facsímil, el 1976, amb el títol de *Poesia completa*, que es reeditarà, ampliada, el 1977 i el 1978; la segona, *Poesies*, apareix el 1978 a la col·lecció Clàssics Catalans Ariel (al costat de *Tirant lo Blanc* i les *Poesies*, de Màrius Torres) a cura de Joaquim Molas, que és també qui signa el pròleg, i que presenta com a novetat la incorporació d'un apèndix amb poemes dispersos. Durant força anys el volum esdevindrà l'edició de referència de la poesia salvatiana. Fins al 2006 no es va disposar, a cura de Carme Arenas, de l'*Obra completa* de Salvat: es tracta d'un luxós volum en cartoné editat per Galàxia Gutenberg, que inclou no només la poesia publicada i l'esparsa sinó també la producció en prosa, l'epistolari i els textos i llibres en castellà. El llibre reproduïa els textos de 1962 de Garcés i de Fuster i el pròleg de